

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران □

دکتر امیرحسین بانکی پور فرد*

مهدی کلاتری**

زهرا مسعودی نیا**

دکتر

چکیده

هدف این نوشتار، بررسی و تحلیل آمار ازدواج و طلاق و تبیین موانع و مشکلات عمده ازدواج به **روش** تحلیل اسنادی و فراتحلیل است. **یافته‌ها:** بررسی‌ها نشان داد که موانع فرهنگی، بیشتر از موانع اقتصادی بر وضعیت کنونی ازدواج اثر داشته، اما کمتر مورد توجه واقع شده است. همچنین، روند وضعیت ازدواج در سالهای اخیر نگران کننده بوده؛ به نحوی که با وجود افزایش جمعیت، نرخ رشد ازدواج کاهش و نرخ طلاق به شدت افزایش داشته و در این شرایط، میانگین سن ازدواج به خصوص در دختران، افزایش یافته است. **نتیجه گیری:** ازدواج همسالان، آموزش مهارت‌های زندگی در سطوح مختلف، رصد دائمی و توجه ویژه مدیران در برنامه‌ریزی‌ها و عزم ملی برای حل این معضل، از جمله راه‌های برون‌رفت از این وضعیت بحرانی است.

واژگان کلیدی: ازدواج، طلاق، تحولات اجتماعی، آسیب‌شناسی، مرکز آمار ایران.

□ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۳/۸؛ تصویب نهایی: ۱۳۹۰/۵/۸

* استادیار دانشگاه اصفهان؛ E-mail: a.bankipor@lpr.ui.ac.ir

** دانشجویان کارشناسی ارشد، مدی‌یوت، فرهنگی

▪ طرح مسئله

تسهیل ازدواج به‌هنگام، آگاهانه، آسان و پایدار جوانان، تنها راه حل سالم ماندن آنان است؛ همچنان که در قرآن کریم نیز به فراهم آوردن شرایط ازدواج امر شده است: «وانكحوا الایامی منكم...» (نور، ۳۱)؛ مردان و زنان بی همسر خود را همسر دهید. در حال حاضر، شرایط ازدواج، سخت و آسیب‌ها و معضلات آن زیاد شده است؛ بررسی به موقع، علمی و همه‌جانبه ازدواج، اولین گام در جهت آسیب‌زدایی و بهبود وضعیت موجود است. تبدیل خانواده‌های گسترده به خانواده‌های هسته‌ای و تأکید بر فردمحوری به جای خانواده‌محوری، در کنار افزایش علاقه‌مندی جوانان به داشتن انتخاب آزاد و گزینش همسر از طریق غیر سنتی، باعث تغییر در سبک همسرگزینی شده است. با اینکه ارزش‌های حاکم بر جامعه ایرانی برخاسته از اعتقادات اسلامی است، اما با گذر از سنت به مدرنیته، متأسفانه برخی از بی‌بندوباری‌ها در کنار عامل سست‌تر شدن بنیاد خانواده‌ها و ترس از ازدواج، منجر به کاهش رغبت جوانان به ازدواج و فرار از پذیرش مسئولیت زندگی مشترک، در عین داشتن روابط آزاد با جنس مخالف شده است. همچنین با گرایش جامعه به تجمل‌گرایی و بالا رفتن سطح توقعات، جوانان به سمت تغییر نگرش نسبت به ازدواج، تغییر و تحول در زمان ازدواج، سبک همسرگزینی، میزان رضایتمندی و پایداری زندگی مشترک کشانیده شده‌اند. حال اگر میزان رشد جمعیت در دهه ۱۳۶۰ را به عوامل پیش گفته اضافه کنیم، معلوم می‌شود در برهه کنونی، نیازمند تدبیری شایسته، مدیریتی دقیق و کارآمد نسبت به مسئله ازدواج و پایداری خانواده‌ها هستیم که غفلت از آن، در گذر زمان، آثار زیانبار زیادی را بر اجتماع، اقتصاد، ارزش‌ها، اعتقادات و سایر شئون زندگی تحمیل خواهد کرد. در این نوشتار با مطالعه اسناد و مدارک سازمان ثبت احوال و مرکز آمار ایران و با روش تحقیق مبتنی بر روش‌های مطالعه اسنادی، توصیفی-تحلیلی، سعی شده تحلیل مناسبی از وضعیت ازدواج ارائه و راه‌های برون‌رفت از آن پیشنهاد شود.

▪ تحولات اجتماعی مؤثر بر ازدواج

در دهه‌های اخیر، تحول در ساختارهای فرهنگی-اجتماعی، آهنگی شتابان داشته است. آثار این تغییرات را می‌توان در تمام عرصه‌های حیات اجتماعی و فردی و بیش از همه در حیات خانوادگی مشاهده کرد. ازدواج به عنوان یکی از وقایع مهم حیاتی که از نظر اجتماعی به عنوان پیوندی با ثبات و هدفمند بین زن و مرد در بستر خانواده شناخته می‌شود، در سال‌های اخیر دچار تغییر و تحولات عمیقی در تمامی ابعاد شده است.

«ویلیام جی. گود»^۱ می‌نویسد: «تغییرات ملموسی در نظام خانواده در جهان در حال وقوع است که همه این تغییرات در نقطه مشترکی با هم تلاقی می‌کنند که عبارتند از: افزایش سن ازدواج، کاهش ازدواجهای ترتیب یافته و افزایش آزادی در انتخاب همسر. در واقع؛ سازنده‌های ازدواج در جوامع مختلف به همگرایی نزدیک می‌شوند» (امیدی شهرکی، ۱۳۸۷، ص ۲۴). بخش عمده‌دامنه وسیع تغییر و تحولات موجود، ناشی از مرحله گذار از سنت به مدرنیته است که باعث تغییر در طرز فکر و نگرش جامعه نسبت به امر ازدواج به عنوان یکی از مسائل مهم اجتماعی شده است.

از جمله مختصات و تمایزات عصر مدرنیته نسبت به عصر سنتی، ارتقای سطح آگاهی‌های اجتماعی، افزایش سطح سواد عمومی و تحصیلات در مردان و زنان جامعه و به تبع آن، گرایش به کسب موقعیتهای اجتماعی و اقتصادی بالاتر است. این مسئله در زنان با گرایش به تحصیلات بیشتر و احراز موقعیتهایی همانند مردان، به خصوص با کسب مشاغل خارج از خانه و پررنگ‌تر شدن نقش‌های اجتماعی آنان، تغییر در نقش‌های جنسیتی را به همراه دارد.

گرایش به افزایش سطح آگاهی، تحصیلات و موقعیت‌های اجتماعی و اقتصادی، آثار و پیامدهای مثبت و منفی بسیاری در مسیر ازدواج جوانان به همراه دارد که از جمله می‌توان به دسترسی شیوه‌های آگاهانه‌تر شناخت همسر در کنار بالا رفتن سن ازدواج و میزان ناپایداری زندگی مشترک اشاره کرد. همچنین، گسترش شهرهای بزرگ در توسعه شهرنشینی و مهاجرت خرده‌فرهنگ‌ها، موجب بروز تنوع فرهنگی وسیعی به خصوص در شهرها و به تبع آن، منجر به تفاوت‌های فرهنگی، اجتماعی و کمتر شدن نقاط مشترک و همانندی در بین گروه‌های مختلف اجتماعی شده است. این مسئله، روند انتخاب و تشخیص فرد مناسب و مطابق با معیارهای افراد را تحت تأثیر قرار داده؛ همان‌گونه که در میزان افزایش طلاق، مؤثر واقع شده است. «امروزه وجود مسائل مختلف اجتماعی به خصوص در شهرهای بزرگ، پدیده ازدواج را به صورت امری پیچیده و مبهم در آورده است. این وضعیت از یک سو منجر به تأخیر در ازدواج می‌شود که پیامدهای اجتماعی مختلفی را به خصوص در ابعاد منفی به دنبال دارد و از سوی دیگر، وضعیت‌های مشکل‌زای ازدواج، موجب تضعیف بنیان‌های خانواده شده و معضل بزرگ‌تری به نام طلاق را پیشی آورد» (کاظمی پور، ۱۳۸۸، ص ۷۷) در راستای اهمیت و توجه به خانواده، در اصل دهم قانون اساسی آمده است: «از آنجا که خانواده، واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد».

1. William G. Goode

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران ♦ ۲۹

لذا ضروری است با شناخت و بررسی دقیق تهدیدها و فرصت‌های فراسوی ازدواج، با تکیه بر مبانی عمیق اسلامی، خانواده‌ها و به خصوص جوانان را در گذر از این مرحله یاری کرد.

■ آمار وضعیت ازدواج و طلاق

آخرین وضعیت ازدواج و طلاق در کشور در سرشماری‌ها منعکس می‌شود، همچنین همه‌ساله، سازمان ثبت احوال، گزارش ازدواج و طلاق سال قبل را منتشر می‌کند. آخرین گزارش از آمار ازدواج و طلاق در سال گذشته در ذیل بیان می‌شود:

- در سال ۱۳۸۹ نسبت ازدواج به طلاق در کل کشور، رقم ۶/۵ درصد بوده است.
 - در سال ۱۳۸۹ تعداد ۸۹۱/۶۲۷ واقعه ازدواج با نرخ رشد ۰/۲ درصد و تعداد ۱۳۷/۲۰۰ واقعه طلاق با نرخ رشد ۹/۱ درصد نسبت به سال قبل ثبت شده است.
 - در سال ۱۳۸۹ بیشترین ازدواج ثبت شده در مردان، در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله با رقم ۳۵۶/۲۳۳ نفر (۴۰ درصد از کل ازدواج‌ها) بوده که بیشترین آنها ۱۶۹/۰۶۸ نفر) با زنان ۱۹-۱۵ ساله ازدواج کرده‌اند.
 - در سال ۱۳۸۹ بیشترین ازدواج ثبت شده زنان در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله با رقم ۳۱۱/۷۷۴ نفر (۳۵ درصد از کل ازدواج‌ها) بوده است. (www.sabteahval.ir)
- وضعیت ازدواج و طلاق در سال‌های قبل در جداول و نمودارهای ذیل ارائه شده است.

جدول ۱: میانگین سن ازدواج زنان و مردان در اولین ازدواج در سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۴۵

سال	زن	مرد	متوسط اختلاف سنی زوجین
۱۳۴۵	۱۸/۴	۲۵	۶/۶
۱۳۵۵	۱۹/۷	۲۴/۱	۴/۴
۱۳۶۵	۱۹/۸	۲۳/۶	۳/۸
۱۳۷۵	۲۲/۴	۲۵/۶	۳/۲
۱۳۸۵	۲۳/۲	۲۶/۲	۴
۱۳۸۷	۲۲	۲۶	۴
۱۳۸۸	۲۲/۲	۲۶/۵	۴/۳
۶ ماه اول ۱۳۸۹	۲۲	۲۶	۴

(www.sabteahval.ir)

با توجه به جدول، معلوم می‌شود میانگین سن ازدواج مردان نسبت به سال گذشته تنها یک سال افزایش داشته، حتی در سال‌های اول انقلاب، کاهش را نشان می‌دهد؛ یعنی سن ازدواج مردان تأخیر چندانی نداشته است. بنابر

۳۰. معرفت در دانشگاه اسلامی ۴۸

این، با وجود مشکلات اقتصادی، بیکاری و تحصیل؛ سن ازدواج مردان به طور میانگین فقط با یک سال تأخیر مواجه شده است. اما مطابق جدول، میانگین سن ازدواج زنان بین سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۴۵ نزدیک به چهار سال افزایش را نشان می‌دهد. به طور حتم این افزایش سن، مشکلاتی را برای دختران در سنین بالا ایجاد کرده است.

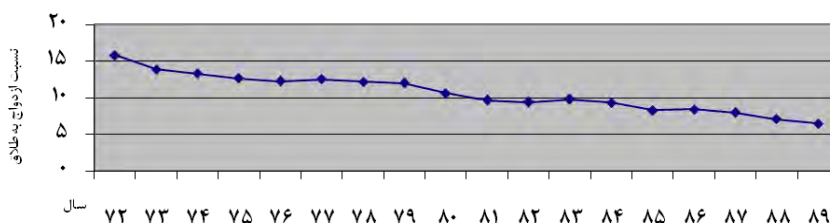
جدول ۲: آمار ازدواج و طلاق ثبت شده و رشد ازدواج و طلاق و درصد ازدواج به طلاق در

سال‌های ۱۳۸۹ - ۱۳۷۲

سال	ازدواج	نرخ رشد ازدواج نسبت به سال قبل	طلاق	نرخ رشد طلاق نسبت به سال قبل	نسبت ازدواج به طلاق
۱۳۷۲	۴۶۳/۴۸۷	۹/۷	۲۹/۳۱۲	-۱۳	۱۵/۸۱
۱۳۷۳	۴۵۳/۶۷۱	-۲/۱	۳۲/۷۰۶	۱۱/۶	۱۳/۸۷
۱۳۷۴	۴۶۲/۸۵۵	۲	۳۴/۷۳۸	۶/۲	۱۳/۳۲
۱۳۷۵	۴۷۹/۲۶۳	۳/۵	۳۷/۸۱۷	۸/۹	۱۲/۶۷
۱۳۷۶	۵۱۱/۴۰۱	۶/۷	۴۱/۸۱۶	۱۰/۶	۱۲/۲۳
۱۳۷۷	۵۳۱/۴۹۰	۳/۹	۴۲/۳۹۱	۱/۳	۱۲/۵۴
۱۳۷۸	۶۱۱/۵۱۹	۱۵/۰	۵۰/۱۷۹	۲۰/۴	۱۲/۱۸
۱۳۷۹	۶۴۶/۴۹۸	۵/۷	۵۳/۷۹۷	۵/۴	۱۲/۰۱
۱۳۸۰	۶۴۱/۹۴۰	-۰/۷	۶۰/۵۰۰	۱۲/۶	۱۰/۶۱
۱۳۸۱	۶۵۰/۹۶۰	۱/۴	۶۷/۲۵۶	۱۱/۱	۹/۶۷
۱۳۸۲	۶۸۱/۰۳۴	۴/۶	۷۲/۳۵۹	۷/۶	۹/۴۱
۱۳۸۳	۷۲۳/۷۹۶	۶/۳	۷۳/۸۸۲	۲/۱	۹/۷۹
۱۳۸۴	۷۸۷/۸۱۸	۸/۸	۸۴/۲۴۱	۱۴	۹/۳۵
۱۳۸۵	۷۷۸/۲۹۱	-۱/۲	۹۴/۰۳۹	۱۱/۶	۸/۲۷
۱۳۸۶	۸۴۱/۱۰۷	۸/۱	۹۹/۸۵۲	۶/۲	۸/۴۲
۱۳۸۷	۸۸۱/۵۹۲	۴/۸	۱۱۰/۵۱۰	۱۰/۷	۷/۹۷
۱۳۸۸	۸۹۰/۲۰۸	۱	۱۲۵/۷۴۷	۱۳/۸	۷/۱
۱۳۸۹	۸۹۱/۶۲۷	۰/۲	۱۳۷/۲۰۰	۹/۱	۶/۵
مجموع		۶۸		۱۸۹/۹	
متوسط		۴		۱۱/۲	

(www.sabteahval.ir)؛ (www.shefa.ir)

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران ♦ ۳۱

نمودار ۱: نسبت ازدواج و طلاق

از جدول ۲ و نمودار ۱ به دست می‌آید:

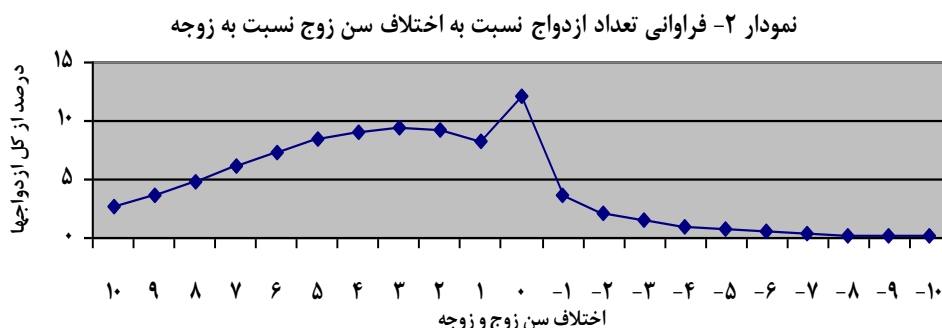
- ازدواج در ۱۷ سال گذشته، بدون احتساب سال‌های میانی، ۱/۹۲ درصد برابر رشد داشته که متوسط نرخ رشد سالیانه آن، چهار درصد بوده است.
- طلاق در ۱۷ سال گذشته، ۴/۶ درصد برابر که از متوسط نرخ رشد سالیانه ۱۳۷۲ درصد داشته است.
- ازدواج در این ۱۷ سال همواره نسبت به طلاق کاهش داشته است. در سال ۱۳۷۲ نسبت ازدواج به طلاق ۱۵/۸ درصد بوده؛ اما در سال ۱۳۸۹ این نسبت به ۶/۵ درصد رسیده؛ یعنی در سال ۱۳۸۹ در ازای هر ۶/۵ ازدواج، یک طلاق به ثبت رسیده است، در صورتی که سال ۱۳۷۲ در ازای هر ۱۵/۸ ازدواج، یک واقعه طلاق رخ می‌داده است. این آمار مطابق آنچه در سایت سازمان ثبت احوال کشور آمده، در شهرهای بزرگ همچون تهران، ۳/۱ درصد بیشتر است. بنابر این، با احتساب این نکته که به ازای هر طلاقی که به طور رسمی صورت می‌گیرد، چند پرونده طلاق در نوبت دادگاه وجود دارد و همچنین چند طلاق عاطفی که فقط به خاطر حفظ آبرو و فرزندان اقدام رسمی نکرده‌اند، در بین خانواده‌هاست (که نیاز به تحقیق مجزایی دارد)، این موارد وضعیت اسفبار طلاق را در جامعه گوشزد می‌کند.
- طی دو دهه اخیر، نرخ رشد ازدواج و طلاق همواره متلاطم بوده است. این وضعیت، ناشی از تأثیر عوامل مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، قانونی و نوع تصمیم‌گیری و میزان توجه مدیران به امر ازدواج است که اثر سریع خود را بر روند ازدواج و طلاق گذاشته است. به طور خاص در سال‌های ۸۷-۱۳۸۶ نرخ ازدواج نسبت به سال‌های قبل و بعد افزایش چشمگیر قابل توجهی داشته است. ضمن اینکه نرخ رشد طلاق نیز در این سال‌ها نسبت به سال‌های قبل و بعد، کم شده و همچنین میانگین سن ازدواج بر خلاف روند افزایشی خود در سال‌های قبل از این دو سال، سیر نزولی داشته است. این نتایج نشان می‌دهد چون در سال‌های ۸۷-۱۳۸۶ اولویت سازمان ملی جوانان بر فرهنگ‌سازی و ساماندهی امر ازدواج بود و به تبع آن توجه رسانه‌های عمومی به خصوص رسانه ملی به این امر تقویت شد و در

پی آن، حرکت‌های وسیع مردمی نیز در کل کشور قوت یافت، ازدواج با رشد مواجه شد. امید است با تشکیل وزارتخانه ورزش و جوانان، امور جوانان از قبیل ازدواج، طلاق و... سامان گیرد.

جدول ۳: تعداد ازدواج و طلاق ثبت شده بر اساس اختلاف سن زوج و زوجه در سال ۱۳۸۸

اختلاف سن زوج نسبت به زوجه	تعداد ازدواج	درصد از کل ازدواج	تعداد طلاق	درصد از کل طلاق	نسبت ازدواج به طلاق
جمع	۸۹۰/۲۰۸	۱۰۰	۱۲۵/۷۴۷	۱۰۰	۷/۱
بیش از ۲۰ سال	۱۲/۵۴۶	۱/۴	۲/۶۳۱	۲/۱	۴/۷۷
۱۶-۲۰	۱۱/۱۰۱	۱/۲	۲/۲۶۹	۱/۸	۴/۸۹
۱۱-۱۵	۴۵/۲۷۵	۵/۱	۸/۳۲۶	۶/۶	۵/۴۴
۱۰	۲۳/۸۱۰	۲/۷	۳/۹۷۸	۳/۲	۵/۹۹
۹	۳۲/۵۳۸	۳/۷	۵/۱۵۱	۴/۱	۶/۳۲
۸	۴۳/۳۹۵	۴/۹	۶/۴۷۳	۵/۱	۶/۷۰
۷	۵۵/۵۵۹	۶/۲	۸/۲۰۵	۶/۵	۶/۷۷
۶	۶۶/۲۳۶	۷/۴	۹/۴۲۸	۷/۵	۷/۰۲
۵	۷۵/۵۲۴	۸/۵	۱۰/۴۳۳	۸/۳	۷/۲۳
۴	۸۱/۳۲۶	۹/۱	۱۰/۸۶۶	۸/۶	۷/۴۸
۳	۸۳/۵۳۴	۹/۴	۱۱/۰۸۶	۸/۸	۷/۵۴
۲	۸۱/۴۸۴	۹/۲	۱۰/۲۴۷	۸/۱	۷/۹۵
۱	۷۳/۵۸۳	۸/۳	۹/۲۳۷	۷/۳	۷/۹۶
۰	۱۰۸/۸۹۰	۱۲/۲	۱۲/۹۷۶	۱۰/۳	۸/۳۹
-۱	۳۲/۲۶۰	۳/۶	۴/۱۵۰	۳/۳	۷/۷۷
-۲	۱۸/۹۵۹	۲/۱	۲/۶۲۴	۲/۱	۷/۲۲
-۳	۱۴/۱۴۹	۱/۶	۲/۰۷۴	۱/۶	۶/۸۲
-۴	۸/۵۲۲	۱/۰	۱/۳۱۷	۱/۰	۶/۴۷
-۵	۵/۸۶۳	۰/۷	۹۶۹	۰/۸	۶/۰۵
-۶	۴/۰۹۲	۰/۵	۶۸۸	۰/۵	۵/۹۵
-۷	۳/۱۸۷	۰/۴	۶۲۳	۰/۵	۵/۱۶
-۸	۲/۰۲۵	۰/۲	۳۸۹	۰/۳	۵/۲۱
-۹	۱/۴۷۹	۰/۲	۳۳۱	۰/۳	۴/۴۷
-۱۰	۱/۰۳۲	۰/۱	۲۴۲	۰/۲	۴/۲۶
(۱۱-۱۵)	۲/۲۴۰	۰/۳	۶۵۱	۰/۱	۳/۴۴
(۱۶-۲۰)	۶۲۷	۰/۱	۱۷۵	۰/۲	۳/۵۸
بیش از ۲۰ سال کوچک‌تر	۹۷۲	۰/۱	۲۲۶	۰/۲	۴/۳۰

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران ♦ ۳۳

نتایج حاصل از جدول ۳ به شرح ذیل است:

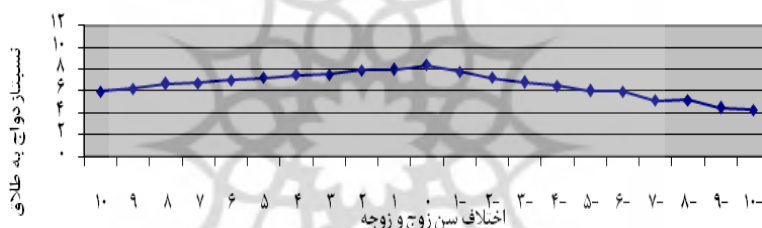
- در بیش از ۲۵ درصد ازدواجهای سال ۱۳۸۸، اختلاف سنی زوج نسبت به زوجه، بیش از هفت سال و نسبت ازدواج به طلاق در این ازدواج‌ها به شدت پایین (بین ۴/۷ تا ۷) است. بنابر این، هم احتمال طلاق را زیاد می‌کند و هم احتمال انتخاب دختران در سنین بالاتر را به شدت کاهش می‌دهد. لذا توصیه می‌شود با فرهنگ‌سازی گسترده نسبت به تأثیر منفی این نوع ازدواج‌ها هشدار داده شود و حتی مشروط به مشاوره قبل از ازدواج شده و قوانینی در این زمینه وضع شود.

- بیشترین ازدواج (۱۲/۲ درصد) در بین همسالان اتفاق افتاده که بر اساس نسبت ازدواج به طلاق، موفق‌ترین ازدواج‌ها هم بوده است. در عین حال، بررسی‌ها حاکی از آسیب‌پذیری کمتر ازدواج‌های با تفاوت سنی «دو سال زوج کوچک‌تر» تا «پنج سال زوج بزرگ‌تر» نسبت به سایر تفاوت‌هاست. البته بهترین نتایج در تفاوت سنی یک تا دو سال به دست آمده است. بنابر این، تأکید بر ازدواج با همسالان یا با تفاوت سنی کم و حتی معکوس (با توجه به سلامت این نوع ازدواج‌ها) برای دختران در سنین بالا، راه حل‌گریز از تأخیر در ازدواج یا تجرد قطعی آنان است؛ در غیر این صورت بحران همچنان ادامه می‌دهد. مطابق جدول ۵ و ۶ اگر دختران مجرد ۳۴-۳۰ سال با جمعیتی حدود ۳۸۰ هزار نفر بخواهند با پسران مجرد ۳۴-۳۰ سال با جمعیتی حدود ۳۷۰ هزار نفر ازدواج کنند، مشکل حل خواهد شد؛ اما در غیر این صورت، اگر بخواهند با پسران ۳۹-۳۵ سال با جمعیتی بالغ بر ۱۵۰ هزار نفر ازدواج کنند، بیش از نیمی از این دختران برای همیشه مجرد خواهند ماند.

جدول ۴: وضعیت تأهل زنان و مردان ۱۰-۳۴ در سال ۱۳۸۵

سن	جمع زنان	زنان دارای همسر		جمع مردان	مردان دارای همسر	
		تعداد	درصد		تعداد	درصد
۱۰-۱۴	۳/۲۶۷/۳۴۹	۴۳/۰۹۰	۱/۳۲	۳/۴۴۱/۲۴۵	۱۹/۲۹۳	۰/۵۶
۱۵-۱۹	۴/۲۸۳/۸۶۰	۷۰۲/۷۹۶	۱۶/۴۱	۴/۴۴۲/۹۰۱	۸۴/۱۱۱	۱/۸۹
۲۰-۲۴	۴/۴۹۹/۵۷۱	۲/۲۲۴/۱۵۰	۴۹/۴۳	۴/۵۱۱/۸۵۱	۹۳۵/۳۳۹	۲۰/۷۳
۲۵-۲۹	۳/۵۶۴/۷۸۵	۲/۶۴۸/۵۱۰	۷۴/۳۰	۳/۶۶۰/۱۶۷	۲/۲۹۱/۲۰۴	۶۲/۶۰
۳۰-۳۴	۲/۷۱۵/۵۶۲	۲/۳۲۸/۴۴۵	۸۵/۷۴	۲/۸۳۷/۹۶۹	۲/۴۶۰/۲۶۵	۸۶/۶۹

(www.amar.ir)

نمودار ۳: نسبت ازدواج به طلاق در مقایسه با اختلاف سن زوج نسبت به زوجه

جدول ۵: وضعیت تکرر زنان ۱۰-۴۹ در سال ۱۳۸۵

سن	جمع	بی همسر				هرگز ازدواج نکرده	
		بر اثر طلاق		بر اثر فوت		تعداد	درصد
۱۰-۱۴	۳/۲۶۷/۳۴۹	۳/۱۶۲/۸۲۰	۰/۰۸	۲/۴۵۹	۰/۰۷	۲/۲۸۲	۹۶/۶۶
۱۵-۱۹	۴/۲۸۳/۸۶۰	۳/۵۳۷/۱۳۷	۰/۱۶	۶/۹۷۷	۰/۱۰	۴/۲۰۴	۸۲/۳۱
۲۰-۲۴	۴/۴۹۹/۵۷۱	۲/۲۴۷/۴۰۱	۰/۵۰	۲۲/۳۹۵	۰/۲۳	۱۰/۱۶۶	۴۹/۲۲
۲۵-۲۹	۳/۵۶۴/۷۸۵	۹۰۴/۷۹۶	۱/۰۰	۳۵/۷۰۶	۰/۵۵	۱۹/۶۷۶	۲۳/۸۳
۳۰-۳۴	۲/۴۰۹/۵۷۹	۳۸۲/۵۳۰	۱/۳۶	۳۶/۸۵۰	۱/۲۲	۳۳/۰۶۸	۱۱/۵۱
۳۵-۳۹	۲۰۰۷/۴۷۹	۲۴۰/۸۷۵	۱/۵۲	۳۶/۶۶۱	۲/۴۴	۵۷/۸۱۸	۸/۶۰
۴۰-۴۴	۱۷۳/۰۲۸۰	۱۹۲/۶۷۶	۱/۵۸	۳۱/۶۳۱	۲/۴۰	۸۹/۹۶۶	۳/۵۴
۴۵-۴۹	۱/۷۳۰/۲۸۰	۱۹۳/۵۰۹	۱/۴۹	۲۵/۷۱۴	۴/۴۸	۱۲۹/۶۶۲	۲/۲۰

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران ♦ ۳۵

(www.amar.ir)

جدول ۶: وضعیت تجرد مردان ۴۹-۱۰ ساله در سال ۱۳۸۵

سن	جمع	بی همسر				هرگز ازدواج نکرده		جمع	سن
		بر اثر فوت		بر اثر طلاق		درصد	تعداد		
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۱۰-۱۴	۳/۴۴۱/۲۴۵	۰/۰۸	۲/۷۰۱	۰/۰۶	۲/۱۵۵	۹۷/۴۷	۳/۳۵۴/۳۰۰	۳/۴۴۱/۲۴۵	۱۰-۱۴
۱۵-۱۹	۴/۴۴۲/۹۰۱	۰/۰۹	۳/۸۰۶	۰/۰۷	۳/۱۹۵	۹۶/۹۸	۴/۳۰۸/۸۷۳	۴/۴۴۲/۹۰۱	۱۵-۱۹
۲۰-۲۴	۴/۵۱۱/۸۵۱	۰/۲۰	۸/۸۹۶	۰/۱۰	۴/۲۹۲	۷۸/۳۵	۳/۵۳۴/۹۵۸	۴/۵۱۱/۸۵۱	۲۰-۲۴
۲۵-۲۹	۳/۶۶۰/۱۶۷	۰/۵۱	۱۸/۶۵۸	۰/۱۳	۴/۷۸۹	۳۶/۴۵	۱/۳۳۴/۱۵۶	۳/۶۶۰/۱۶۷	۲۵-۲۹
۳۰-۳۴	۲/۸۳۷/۹۶۹	۰/۷۷	۲۱/۸۳۳	۰/۱۸	۴/۹۸۸	۱۲/۲۳	۳۴۷/۱۰۳	۲/۸۳۷/۹۶۹	۳۰-۳۴
۳۵-۳۹	۲/۵۱۱/۵۴۵	۰/۸۷	۲۱/۸۳۳	۰/۲۵	۶/۲۰۷	۴/۹۹	۱۲۵/۳۳۸	۲/۵۱۱/۵۴۵	۳۵-۳۹
۴۰-۴۴	۲/۰۸۱/۶۷۹	۰/۸۵	۲۱/۸۲۴	۰/۴۰	۸/۳۵۱	۲/۶۰	۵۴/۱۵۸	۲/۰۸۱/۶۷۹	۴۰-۴۴
۴۵-۴۹	۱/۷۹۲/۴۸۱	۰/۷۹	۱۷/۶۳۲	۰/۶۳	۱۱/۲۳۹	۱/۶۰	۲۸/۶۰۲	۱/۷۹۲/۴۸۱	۴۵-۴۹

(www.amar.ir)

نتایج جدول‌های ۴ تا ۶ عبارتند از:

- سن ازدواج دختران در ایران اغلب بین ۱۵-۳۵ و در پسران بین ۲۰-۴۰ سالگی است. در این سالها، جمعیت دختران مجرد ۷/۱ میلیون نفر و جمعیت پسران ۵/۴ میلیون نفر است. در نتیجه، جمعیت مجردان آماده ازدواج حدود ۱۲/۵ میلیون نفر می‌باشد.
- جمعیت دختران و پسران با سنین بالا نیز حائز اهمیت است. مطابق جدول ۵، از هر هفت نفر دختر بین ۳۰-۳۴ سال، یک نفر آنها مجرد است که این آمار بدون احتساب زنان مطلقه و همسر فوت شده به عدد ۹ به ۱ می‌رسد. همچنین در حال حاضر، تعداد دختران مجرد بین ۳۰-۵۰ سال، بیش از یک میلیون نفر است که حدود ۴۰۰ هزار نفر آنها، زنان مطلقه یا همسر فوت شده هستند؛ در پسران نیز این رقم حدود ۶۵۰ هزار نفر است که تنها ۱۰۰ هزار نفر آنها مردان همسر فوت شده یا طلاق داده می‌باشند. از آنجا که پسران در سنین بالا بیشتر تمایل به ازدواج با دختران سنین پایین دارند، لذا این مسئله منجر به تجرد قطعی برخی دختران بالای ۳۴ سال می‌شود؛ اگر چه در پسران بالای ۳۴ سال، بی‌رغبتی و وسواس بیشتر می‌شود.

- بیشترین نگرانی برای دختران هرگز ازدواج نکرده بالای ۳۰ سال است که جمعیت آنها بالغ بر ۵۳۰ هزار نفر است. چنانچه ازدواج همسالان در جامعه ترغیب شود، با توجه به جمعیت ۵۵۵ هزار نفری پسران هرگز ازدواج نکرده بالای ۳۰ سال، امکان ازدواج برای همه دختران مجرد فراهم می شود.

▪ موانع و مشکلات ازدواج

ازدواج امری ساده، بی تکلف و بدون تشریفات است که طی آن، زن و مرد ضمن خطبه عقد، پیمان زندگی مشترک را می بندند و مرد به مقدار امکاناتش چیزی یا مبلغی را به عنوان صداق و نشانه صداقت تقدیم همسرش می کند. سیره عملی و گفتاری پیامبر (ص) و اولیای دین، آسان گیری در ازدواج است؛ پیامبر (ص) می فرماید: بهترین ازدواج ها آن است که آسان انجام شود (نهج الفصاحه، ۱۳۸۵، ص ۴۳). متأسفانه این حقیقت ساده، در بعضی موارد، از مسیر سهل و بی آرایش خود خارج و به دلایل گوناگون، به آداب و رسوم و توقعات مادی و غیر مادی زاید مبتلا شده؛ به طوری که موانع و مشکلات ازدواج را بیشتر کرده است.

○ موانع اقتصادی

عوامل اقتصادی مثل بیکاری، شغل پاره وقت و غیر دائم، شغل های با درآمد کم و افزایش قیمت ها، همچنین ناتوانی در برگزاری مراسم ازدواج، خرید جهیزیه، پرداخت مهریه، خرید مسکن، پرداخت هزینه های زندگی و ...، از موانع اقتصادی ازدواج به شمار می روند. «گیسون و دیویس»^۱ (۲۰۰۵) نیز به عنوان یکی از سه عامل مانع ازدواج، به مسائل مالی اشاره کرده اند. (Strong, ۲۰۰۸, P.۳۲۳) به نظر بعضی، عمده ترین مانع ازدواج جوانان، مشکل اقتصادی است. البته این عقیده فقط مربوط به دوران فعلی نیست، در صدر اسلام نیز خیلی ها به این مشکل استناد می کردند، ولی پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) این مسئله را مانع اساسی برای ازدواج نمی دانستند. پیامبر اسلام (ص) فرمودند: «هر کس از ترس فقر ازدواج نکند، حتماً نسبت به خداوند متعال بدگمان شده است» (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۵، ص ۳۳۱). حتی در جای دیگر به کسی که از فقر شکایت می کرد، توصیه فرمودند: ازدواج کن. بعد از عمل به توصیه ایشان، معیشت وی وسیع شد (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۴، ص ۲۵). در قرآن کریم هم به صراحت بیان شده است: «ان یكونوا فقراء یغنیهم الله من فضله». (نور، ۳۲)

بدیهی است که توسعه شهرنشینی و تمرکز بر رفاه فردی یا فردگرایی، در رفتارهای مربوط به ازدواج

1. Gibson & Davis

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران ♦ ۳۷

جوانان، تغییر ایجاد کرده است؛ اما مشکل مالی نمی‌تواند به عنوان عامل بازدارنده باشد؛ زیرا افراد متعلق به پایگاه‌های اقتصادی - اجتماعی بالاتر نیز به این مشکل اشاره کرده‌اند. بنابر این، مشکلات مالی امری نسبی بوده و سطح انتظار فرد از زندگی می‌تواند تعیین‌کننده تشخیص وی از مشکلات مالی باشد. (کاظمی‌پور، ۱۳۸۷، ص ۲۷۷)

○ موانع فرهنگی

اغلب نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که جوانان مجرد، مسائل و تنگناهای اقتصادی را به عنوان اولین و عمده‌ترین مانع ازدواج مطرح می‌کنند، در حالی که بسیاری از آنان، از نظر سطح پایگاه اقتصادی و اجتماعی، وضع بهتری نسبت به جوانان متأهل دارند (کاظمی‌پور، ۱۳۸۸، صص ۹۵-۷۵). این مسئله، ریشه در گرایش به تجمل، کسب رفاه و توقع بیشتر از زندگی دارد که منشأ همه آنها، زیربنای فرهنگی است. بنابر این، بخش زیادی از موانع اقتصادی، ریشه در موانع فرهنگی دارد. مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرماید:

«موانع فرهنگی ازدواج را دست‌کم نگیرید. البته موانعی هم وجود دارد، ولی همه اقتصادی نیست؛ موانع اقتصادی بخشی از مشکل است. عمده موانع فرهنگی است؛ عادت‌ها، تفاخرها، تکاثر، چشم و هم‌چشمی‌ها، تجمل‌طلبی‌ها... اینهاست که یک مقدار نمی‌گذارد آن کاری که باید انجام بگیرد، صورت پذیرد. باید شما و خانواده‌هایتان این گره‌ها را باز کنید.» (www.khamenei.ir: ۱۳۷۹/۱۲/۹)

رعایت ترتیب در ازدواج فرزندان، افزایش سطح توقعات و انتظارات غیر مادی فرد و خانواده، گرفتار شدن به نوعی آرمان‌زدگی و ایده‌آل‌خواهی افراطی در انتخاب همسر آینده و نیز بالا رفتن سطح توقعات مادی، گرایش به تجمل، چشم و هم‌چشمی و شیوع آداب و رسوم دست و پاگیر و غلط، متأسفانه باعث نوعی سوسا، سختی و در نهایت، نوعی دلمردگی و دلزدگی برای انتخاب همسر و ازدواج در جوانان شده است. گرایش پسران جوان برای احراز موقعیت‌های بالای اقتصادی - اجتماعی قبل از ازدواج و برخی دختران برای احراز موقعیت‌هایی همانند مردان و اشتغال در مشاغل خارج از خانه و ایجاد نوعی تغییر در نقش‌های جنسیتی، آسیب فرهنگی بزرگی است. همچنین شیوع برخی بی‌بندوباری‌ها و آزادی در روابط دختران و پسران، جوانان را به نوعی بی‌رغبتی به ازدواج کشانیده است؛ زیرا فرد بدون پرداخت هزینه‌های مادی و معنوی مسئولیت زندگی مشترک، اقدام به برقراری ارتباط با جنس مخالف، خارج از چارچوب زندگی مشترک می‌کند. در ادامه، به طور خاص به بعضی از موانع فرهنگی و اجتماعی اشاره می‌شود.

□ مشکلات خانوادگی

یکی از موانع مهم ازدواج، مشکلات خانوادگی است. برخی از مشکلات خانوادگی عبارتند از: تفاوت سطح فرهنگی خانواده‌ها، افزایش سطح توقع خانواده‌ها در انتخاب همسر، دخالت و سختگیری بی‌مورد آنها، کفیل یا سرپرست خانواده بودن پسر، بیماری والدین، آسیب‌های اجتماعی خانواده مثل فوت، طلاق، اختلاف والدین، اعتیاد، سوء سابقه آنها و... از آنجا که در جامعه ایرانی نهاد خانواده و تعاملات درون آن با وجود داشتن تحولاتی، هنوز ساختار سنتی خود را حفظ کرده، پایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانواده و به خصوص رفتار و تعاملات والدین می‌تواند نقش عمده و تأثیرگذاری را به عنوان عامل تقویت‌کننده و بازدارنده در امر ازدواج و تداوم آن در زندگی مشترک آینده فرزندان داشته باشد.

□ سختگیری و انتظارات بالا

عدم آگاهی نسبت به معیارهای لازم برای انتخاب همسر مناسب می‌تواند به تأخیر در ازدواج، یأس یا ازدواج ناموفق بینجامد. در ضمن، وجود چشم و هم‌چشمی، زیاده‌خواهی در بین دختران و پسران و خانواده‌های آنان و انتظارات زیاد و بی‌مورد فرد و خانواده، می‌تواند باعث افزایش سن ازدواج و بروز تجرد قطعی در دختران و پسران شود. همچنین در شرایط فعلی، به دلیل تقاضای کافی برای ازدواج از طریق پسران، ترس‌ی در دختران در ابتدای سن ازدواج از عدم دسترسی به همسر مناسب وجود ندارد. به همین خاطر، توقع و انتظارات دختران و خانواده آنان افزایش یافته است؛ این مسئله بر پسران تأثیر گذاشته و آنان را با نوعی بی‌رغبتی مواجه کرده که این خود، زنگ خطر است برای دختران در آستانه انتخاب و خانواده‌های آنان که به معضل دختران دهه ۱۳۵۰ مبتلا نشوند.

□ تغییر نگرش در جوانان

یکی از نتایج فرایند مدرنیزاسیون، تغییر نگرش‌ها و ایده‌های افراد جامعه است. «در دنیای مدرن امروزی، افراد به نگرشهایی در زمینه انتخاب همسر دست یافته‌اند که دایره انتخاب همسر را محدودتر می‌کند. بنابر این، با تغییر در نگرش‌های حاصل از مدرنیزاسیون، سن شروع به زناشویی افراد بالا رفته و افراد در سنین بالاتری همسر انتخاب می‌کنند» (کاظمی پور، ۱۳۸۸، ص ۸۲). متأسفانه یکی از نتایج این تغییر نگرش‌ها، غیر رسمی شدن ازدواج است. «استرانگ» می‌نویسد: «غیر رسمی شدن ازدواج، به معنی کم‌رنگ شدن هنجارهای اجتماعی است که رفتار مردم را در رسوم معمول جامعه مانند ازدواج تعریف می‌کنند. در تحولات گسترده

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران ♦ ۳۹

اجتماعی، افراد قادر نیستند به درک مطلوبی از ازدواج و چگونگی رویارویی با آن برسند. از دیدگاه شرلین، با تبدیل زود هنگام ازدواج از حالت عرف به یک دوستی و همدمی؛ ازدواج، به ازدواج فردی مبدل شده و در ازدواج فردی، هدف افراد بیشتر رفاه و کمال فردی است (Strong, ۲۰۰۸, P.۳۲۸). همچنین تغییر معیارهای گزینش همسر، خارج شدن شیوه همسرگزینی از شکل سنتی، تغییر نگرش جوانان نسبت به ازدواج و ترس و نگرانی ناشی از سوء سابقه ذهنی نیز از جمله موانع انتخاب مناسب است. تحقیقات نشان می‌دهد: تقریباً دو سوم از دختران و پسران مجرد جامعه آماری، دوست دارند همسرشان را خود به طور مستقیم از روی عشق و علاقه انتخاب کنند؛ در صورتی که بیش از دو سوم از پاسخگویان متأهل و طلاق گرفته، ازدواج به شکل سنتی و با نظارت خانواده را بهترین نوع انتخاب می‌دانند. (کاظمی پور، ۱۳۸۸، ص ۸۹)

□ نداشتن خواستگار مناسب

مشکل پیدا نشدن همسر مناسب، مربوط به افزایش جمعیت است. با توجه به تفاوت سنی زوجین (ذکر شده در جداول آماری)، از آنجا که دختران هر نیم دهه به طور معمول با پسران نیم دهه قبلی ازدواج می‌کنند، همیشه نسبت دختران از پسران بیشتر است. البته در راستای سیاست‌های کنترل جمعیت، این مسئله برای دختران فعلی برطرف شده؛ ولی هنوز برای دخترانی که از نسل گذشته مجرد مانده‌اند، باقی است. از دیگر علل این مسئله؛ تحوّل زندگی‌های کنونی به خصوص در شهرهای بزرگ، مهاجرت‌ها، گسستگی‌های قومی و فرهنگی و عدم ارتباط‌های محلی است که باعث شده فرصت‌های شناخت خانوادگی در بین خانواده‌ها کم شده و از خواستگارهای مناسب با شرایط خانوادگی دختر، کاسته شود.

□ سن

کم بودن سن یا بالا بودن آن، گاهی به عنوان مانع مطرح می‌شود؛ البته صرف پایین بودن سن، نشانه عدم رشد عقلی نیست؛ بلکه کم بودن، اغلب باعث انعطاف پذیری، گذشت و نشاط روحی بیشتر به همراه توقعات پایین تر و آسیب پذیری کمتر و سازگاری بیشتر با همسر و در نهایت، آرامش بیشتر زندگی خواهد شد. «همچنان که در بالا رفتن سن به خصوص در دخترانی که از سن بچه‌دار شدن آنها گذشته است نیز اکراه اطرافیان وجود دارد. در اینجا این نکته را باید در نظر داشت که گاهی بالا رفتن سن، منجر به کسب تجربه بیشتر در رسیدن به پختگی می‌شود و باید توجه داشت که «زوجیت» مستقل از فرزندآوری است؛

چه بسا افرادی در سنین پایین نیز از موهبت بچه‌دار شدن محروم می‌باشند، اما بیشترین آرامش را در زندگی مشترک خود تجربه خواهند کرد» (بانکی‌پور فرد، ۱۳۸۹، ص ۱۰)

حفظ سلامتی و نشاط روحی و جسمی معطوف به رعایت نکات بهداشتی، پزشکی، ورزشی و تغذیه‌ای است. چه بسیار دخترانی که سن شناسنامه‌ای آنها بالا رفته، اما از نظر جسمی و روحی، سن آنان پایین‌تر نشان می‌دهد. همچنین با در نظر گرفتن این نکته که امروزه به طور معمول به یک یا دو فرزند بسنده می‌شود، پس لزوماً مشکل چندانی در مدت‌زمان باروری دختران با سن به نسبت بالا به وجود نمی‌آید؛ ضمن اینکه پیری زودرس در زنان، با توجه به این موضوع (کم شدن مولید)، کمتر می‌شود. بنابراین، می‌توان موانعی را که به خاطر کم بودن تفاوت سنی در جامعه مطرح می‌شود نیز در نظر نگرفت؛ به خصوص آنکه تمایل جوانان به ازدواج با همسالان بیشتر شده و طبق آنچه در قسمت قبل اشاره شد، با وجود ذهنیت عمومی، موفقیت این ازدواج‌ها هم بیشتر بوده است.

□ تحصیلات

«شوئن و چونگ» معتقدند: «انصراف از ازدواج، با عواملی چون افزایش سطح تحصیلات و... مرتبط است» (Strong, ۲۰۰۸, P.۳۲۲). همچنین «در میان مهم‌ترین فاکتورهای نظریه مدرنیزاسیون [مبنی بر دلایل افزایش سن ازدواج]، می‌توان به گسترش فرصت‌های تحصیلی و... اشاره کرد» (آستین‌افشان، ۱۳۸۰، ص ۱۵). نتایج بررسی‌ها در ایران نشان می‌دهد که گرایش به تحصیل، فقط دو تا سه سال منجر به افزایش میانگین سن ازدواج می‌شود. (کاظمی‌پور، ۱۳۸۸، ص ۹۳)

تحصیل و ازدواج، هیچ کدام مانع دیگری نیست؛ اما نوع انتخاب همسر، مانع تحصیل است. پس با انتخاب صحیح فردی که تمایل به کسب تحصیلات بالا در همسر خود دارد و درک شرایط موجود در زمان تحصیل (از قبیل بیکاری، شغل پاره‌وقت، کم بودن اوقات فراغت و...) از جانب همسر و خانواده او و پایین آوردن توقعات مادی و معنوی طرفین، می‌توان در زمان مناسب به ازدواجی پایدار دست یافت. البته بالا رفتن سطح تحصیلات می‌تواند به رشد فکری و کسب آگاهی بیشتر خانواده‌ها کمک کرده، زمینه را برای انتخاب آگاهانه فراهم کند.

این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که بالا رفتن سطح تحصیلات، در پسران باعث به تعویق افتادن زمان سربازی، اشتغال ثابت و آمادگی برای ازدواج می‌شود و در دختران نیز به علت ایجاد دلمشغولی و دغدغه تحصیل، به طور معمول ترجیح داده می‌شود ازدواج و کسب آمادگی برای آن به بعد از فراغت از تحصیل موکول شود که این تعویق، به سخت شدن شرایط انتخاب می‌انجامد. همچنین، در دختران با تحصیلات

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران ♦ ۴۱

بالا، احتمال ازدواج با پسران هم‌ردیف از لحاظ تحصیلی، پایین می‌آید و بر عکس در صورت عدم رعایت تناسب تحصیلی در انتخاب، ممکن است به تفاوت فکری و تفاهم کمتر در زندگی بینجامد. ازدواجهای دانشجویی و ترغیب جوانان به ازدواج در دوران تحصیل با تأکید بر تعدیل خواسته‌ها و توقعات فرد و خانواده از زندگی مشترک و اتخاذ تدابیر خاص، می‌تواند به حل عمده این مشکل بیانجامد.

▣ سربازی

یکی از مشکلات ازدواج پسران، سربازی است؛ به خصوص در مورد دانشجویان که به دلیل اشتغال به تحصیل، طی کردن این دوران نیز به تعویق می‌افتد و به افزایش سن آنان می‌انجامد. این مشکل، خود باعث بروز مشکلات اقتصادی از قبیل عدم اشتغال به کار یا پرداختن به شغل پاره‌وقت، کمتر بودن در کنار خانواده و... می‌شود که در صورت اتخاذ تدابیر مناسب از جانب زوجین و خانواده‌ها، مرتفع خواهد شد. البته وضعیت سربازی نسبت به گذشته بسیار متفاوت شده؛ به خصوص برای متأهلان که این دوران در شهر محل سکونت طی می‌شود و به دلیل اختصاص نیمی از روز به سربازی، فرد می‌تواند به شغلی نیمه‌وقت نیز بپردازد.

▣ آسیب‌شناسی مسئله ازدواج

سیر تحولات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و همچنین موانعی که برای ازدواج بیان شد، باعث پیچیدگی امر ازدواج و بروز آسیب‌هایی عمده می‌شود که در ادامه به تفکیک بیان می‌شوند.

○ کاهش نرخ ازدواج

در دهه‌های اخیر با توجه به موانع ازدواج، یک سال به میانگین سن ازدواج پسران و حدود سه سال به میانگین سن ازدواج دختران افزوده شده؛ در حالی که سن بلوغ جنسی پایین آمده است. این موضوع، هشدار جدی برای جامعه است؛ زیرا نیاز جسمی و روحی برای ازدواج وجود دارد، اما به هر دلیل، ازدواج صورت نمی‌گیرد. آسیب‌های این دوران نه تنها به صلاح جوانان و خانواده‌ها نیست، بلکه خطرناک است. «در کنار عوامل فرهنگی و اجتماعی، از قبیل افزایش سطح توقعات مادی و غیر مادی فرد و خانواده و گرایش آنها به تجمل‌گرایی و...؛ افزایش بیکاری، توسعه اقتصادی، گرایش به تحصیلات بالا، تبدیل خانواده گسترده به خانواده هسته‌ای، محدودیت کارکردهای خانواده و خویشاوندی و گرایش به کسب موقعیت‌های اجتماعی - اقتصادی زیاد قبل از ازدواج، از جمله دلایل بالا رفتن سن ازدواج هستند.» (ایران

محبوب، ۱۳۸۵، ص ۸۱)

○ تجرد قطعی

با توجه به تأخیر در ازدواج و افزایش میانگین سن ازدواج، با گذر عمر در جوانان به خصوص دختران، متأسفانه یأس از ازدواج در دختران بعد از ۳۰ سالگی و در پسران بعد از ۳۵ سالگی رخ می‌دهد. آمار از ۷۷۶ هزار نفر دختر و پسر بالای ۳۰ سال در سال ۱۳۸۵ خبر می‌دهد که البته این تعداد، غیر از ۷۰۷ هزار نفری هستند که همسرانشان را در اثر طلاق یا فوت از دست داده‌اند و مجرد زندگی می‌کنند و امید چندانی به ازدواج آن‌ها از نوع موفق و پایدار ندارند. یأس از ازدواج، زمینه را برای راه‌های ناهنجار رفع نیاز جنسی فراهم می‌کند و مصونیتی را که فرد بر اثر داشتن خانواده دارد، از وی می‌گیرد.

○ کم شدن رضایت از زندگی مشترک

در برخی از موارد، زوجین از زندگی زناشویی ناراضی هستند؛ اما به دلیل ساختار فرهنگی جامعه، تأکید اسلام بر قبح طلاق و پیامدهای آن به خصوص با وجود فرزندان، در بسیاری از موارد اگر چه از زندگی مشترک ناراضی‌تری شدید دارند؛ حاضر به جدایی نیستند و به زندگی سرد و توأم با فرسایش روحی و روانی و حتی جسمی و چه بسا بسیار متشنج خود ادامه می‌دهند. در این موارد، طلاق عاطفی اتفاق می‌افتد و زن و مرد بدون طلاق گرفتن، زیر یک سقف، اما جدا از یکدیگر زندگی می‌کنند. متأسفانه در حال حاضر، کم شدن رضایت از زندگی، آفت بسیاری از خانواده‌هاست و آسیب‌های ناشی از آن، کمتر از آسیب‌های طلاق برای فرد، فرزندان، خانواده‌ها و جامعه نیست. شرایط فرهنگی حاکم بر جامعه ایران، امکان به دست آوردن آمار طلاق عاطفی را نمی‌دهد، اما با یک برآورد از اینکه در کشور چند درصد ناراضی‌ها به دادگاه کشیده می‌شود و تناسب بین تعداد طلاق با تعداد پرونده‌های خانوادگی در دست رسیدگی، نشان می‌دهد چندین برابر آمار طلاق واقعی، طلاق عاطفی وجود دارد.

▪ نتایج و پیشنهادها

- آهنگ شتابان تحولات اجتماعی در دهه‌های اخیر، تأثیر منفی در وضعیت ازدواج و طلاق گذاشته است؛ اگر برنامه‌ریزی همه‌جانبه‌ای برای جبران این مشکلات نشود، پیامدهای مخرب آن روز به روز بیشتر خواهد شد.

- آمار طلاق در ۱۷ سال گذشته ۴/۶ درصد رشد داشته؛ در حالی که نرخ ازدواج کمتر از دو برابر افزایش داشته و نسبت ازدواج به طلاق از ۱۵/۸ درصد به ۶/۵ درصد رسیده که این نسبت در شهرهای بزرگ به خصوص تهران بسیار بیشتر است (۳/۲۷ درصد). لذا با احتساب آنکه به ازای هر طلاق رسمی چند طلاق

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران ♦ ۴۳

عاطفی هم وجود دارد، وضعیت نگران‌کننده طلاق و پیامدهای آن از لحاظ فرهنگی و اقتصادی در مرحله هشدار است.

- جمعیت ۱۲/۵ میلیونی جوانان در سن ازدواج، نشان‌دهنده اهمیت برنامه‌ریزی نظام برای این گروه است که متأسفانه هیچ مرکزی متولی آن نیست؛ در حالی که برای یک میلیون نفر جوان کنکوری، دو وزارتخانه و چندین مرکز بزرگ آموزش عالی خصوصی در حال برنامه‌ریزی هستند.

- موانع فرهنگی، اجتماعی ازدواج، بیشتر از موانع اقتصادی است و کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

- با توجه به سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، حدود یک میلیون دختر مجرد ۵-۳۰ سال در کشور وجود دارند که احتمال ازدواج برای آنان کم است. لذا سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در این زمینه ضروری است. برای برون‌رفت از وضعیت نگران‌کننده ازدواج، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شود:

○ برنامه‌ریزی

متأسفانه با وجود اهمیت موضوع ازدواج؛ گزارش ملی سالیانه، آمارهای به‌روز و بانک اطلاعاتی جامعی پیرامون ازدواج وجود ندارد. لذا به دلیل اهمیت رصد موضوع ازدواج و ارائه گزارش ملی سالیانه، تأسیس بانک اطلاعاتی جامع، ضروری است. همچنین تقسیم کاری و وظایف دستگاه‌های دولتی و غیردولتی و پرهیز از موازی کاری و گنجاندن ردیف مشخص برای ازدواج جوانان در اعتبارات دولتی ضروری است.

○ پژوهش‌های کاربردی

با توجه به وضعیت نگران‌کننده ازدواج و طلاق در کشور، انجام پژوهش و تحقیقات کاربردی در زمینه‌های مختلف موضوع ازدواج به همراه جمع‌بندی مطالعات انجام شده قبلی، برای حل معضلات ازدواج و طلاق و تدوین الگوی اسلامی - ایرانی ازدواج اجتناب‌ناپذیر است.

○ آموزشی مهارت‌های زندگی خانوادگی

آموزش مهارت‌های زندگی خانوادگی ارتباطی از دبستان تا دانشگاه، حتی سربازخانه‌ها و ادارات، تربیت مربی برای آموزش و سخنرانی، آموزش شیوه‌های مدیریت خانواده، مسائل جنسی و زناشویی قبل و بعد از ازدواج و ارائه گواهینامه ازدواج و مهارت‌های زندگی، از جمله فعالیت‌های مؤثر برای رشد آگاهی نسل جوان در امر ازدواج خواهد بود.

○ تأسیس و تقویت مراکز مشاوره

تأسیس و تقویت مراکز مشاوره مطمئن و کارآمد در سطح ملی و مبتنی بر ارزشهای اسلامی ایرانی و تشویق و هدایت جوانان و خانواده‌ها به سمت بهره‌گیری از آنها، طراحی استفاده از دفترچه بیمه در این مراکز، مشاوره تلفنی و مجازی برای رسیدن به عدالت مشاوره‌ای، کاهش هزینه‌های مشاوره، تربیت و آموزش مشاوران متخصص به خصوص روحانیون خبره در کنار اختصاص ساعتی برای مشاوره در مساجد، می‌تواند مشکلات زیادی را در این زمینه حتی قبل از وقوع حل کند.

○ فرهنگ‌سازی ازدواج آسان

ترغیب جوانان و خانواده‌ها به آسان‌گیری ازدواج و ساده‌زیستی در زندگی، ایجاد فضای گفتمان ازدواج در جامعه، ترغیب رسانه‌های عمومی از قبیل صدا و سیما، مطبوعات و سایتها به اختصاص برنامه‌هایی ویژه ازدواج و خانواده، تهیه و تولید فیلم‌های آموزنده در مورد ازدواج و ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی پیرامون موضوع ازدواج، می‌تواند فرهنگ جامعه را در این زمینه اصلاح کند.

○ تأسیس و تقویت مراکز همسریابی

تأسیس مراکز همسریابی و مشاوره معتبر، مطمئن و کارآمد با مجوز رسمی و با استفاده از ظرفیتهای مردمی به همراه تقویت احساس مسئولیت عمومی برای معرفی جوانان، همچنین آموزش شیوه‌های صحیح همسرگزینی و معرفی الگوهای مناسب در این زمینه برای تسهیل در انتخاب ضروری به نظر می‌رسد.

○ کتاب و تولیدات فرهنگی

راه‌اندازی قفسه کتاب و محصولات فرهنگی ازدواج در ادارات، دانشکده‌ها، مراکز پرجمعیت، آپارتمان‌ها و...، تبلیغ و معرفی کتب و محصولات فرهنگی ازدواج در صدا و سیما، راه‌اندازی فروشگاه‌های تخصصی ازدواج و خانواده در تمامی استانها، حمایت از تولیدکنندگان محصولات فرهنگی در زمینه ازدواج، سطح آگاهی‌های عمومی را در مورد ازدواج و تحکیم خانواده افزایش می‌دهد.

○ اعطای کمک‌هزینه ازدواج

ارائه تسهیلات ازدواج به زوجین (یارانه ازدواج)، کمک به دسترسی ارزان‌تر همسران به کالاهای مورد نیاز در زمان ازدواج، استفاده از ظرفیت‌ها و امکانات رفاهی دستگاه‌های دولتی برای کاهش هزینه‌های تشریفات و جشن‌های ازدواج، ایجاد فرصت و اولویت دادن و ارائه تشویق در به کارگیری افراد متأهل

درآمدی بر آمار ازدواج جوانان در ایران ♦ ۴۵

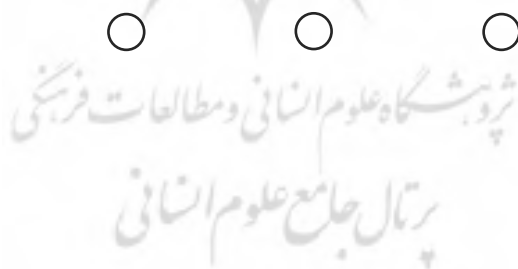
برای اشتغال زوج‌های جوان، کم کردن زمان سربازی افراد متأهل و افزایش حقوق و دادن وام بلندمدت، افزایش حق عائله‌مندی کارکنان، توسعه خوابگاه‌های متأهلی دانشجویی و اعطای تسهیلات ویژه به کسانی که ازدواج آسان انجام می‌دهند، می‌تواند تا حدودی مشکلات اقتصادی را برطرف کند.

○ حمایت از بخش خصوصی

تشکیل مجمع خیرین ازدواج برای انسجام‌بخشی، تقویت فعالیت‌ها و استفاده از توانمندی‌های خیرین کشور، کمک به راه‌اندازی کانون‌های پیوند مهر در استان‌ها و دانشگاه‌ها به وسیله بخش خصوصی به منظور برنامه‌ریزی برای ارائه تسهیلات، آموزش، مشاوره و فرهنگ‌سازی ازدواج، همسریابی و...، تنظیم مقرراتی برای بخشودگی مالیاتی افراد فعال در حوزه ازدواج و تشویق آنان به در اختیار گذاشتن منابع به زوجین جوان، می‌تواند حمایت‌های مردمی را در این زمینه تقویت کند.

○ وضع و اجرای قوانین

اجرای کامل قوانین موجود؛ از قبیل قانون تسهیل ازدواج جوانان مصوب ۱۲ دی ۱۳۸۴، مصوبات بیست و نهمین جلسه شورای عالی جوانان مصوب ۲ مرداد ۱۳۸۶، اجرای لایحه حمایت از خانواده و عملیاتی کردن «سیاست‌های تشکیل، تحکیم و تعالی خانواده» شورای فرهنگی - اجتماعی زنان و شورای عالی انقلاب فرهنگی، می‌تواند بخش زیادی از مشکلات را برطرف کند.^۱

۱. این بخش با استفاده از تحقیقات ذیل جمع‌بندی و ارائه شده است: راهبردهای عملی برای سامان امور ازدواج، ۱۳۸۳؛ بانک اطلاعات طرح‌های حوزه ازدواج و خانواده، ۱۳۸۹.

منابع

- قرآن کریم.
- نهج الفصاحه (۱۳۸۵)؛ ابوالقاسم پاینده (گردآورنده)، اصفهان: خاتم الانبیا.
- آستین افشان، پروانه (۱۳۸۰)؛ بررسی روند تحولات سن ازدواج و عوامل اجتماعی - جمعیتی مؤثر بر آن طی سال‌های ۱۳۵۵-۷۵، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- امیدی شهرکی، مجید و همکاران (۱۳۸۷)؛ نگاهی نو به ازدواج به موقع، آگاهانه، آسان و پایدار، طرح پژوهشی، تهران: سازمان ملی جوانان.
- ایران محبوب، جلیل (۱۳۸۵)؛ «رویکرد جریان زندگی در مطالعه ازدواج جوانان در ایران»، تهران: فصلنامه علمی - پژوهشی جمعیت، ش ۵۸-۵۷.
- بانکی پور فرد، امیرحسین (۱۳۸۹)؛ مطلع مهر؛ راهکارهای جامع و کاربردی انتخاب همسر، اصفهان: حدیث راه عشق.
- حر عاملی، محمدبن حسن (۱۴۰۹ق)؛ وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، قم: مؤسسه آل البیت لاحیاء التراث.
- _____ (۱۳۸۳)؛ ازدواج دانشجویی در منظر رؤسای دانشگاه‌های کشور، ستاد ازدواج دانشجویی، طرح پژوهشی، تهران، معاونت پژوهشی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
- _____ (۱۳۸۳)؛ راهبردهای عملی برای سامان امور ازدواج، ستاد ازدواج دانشجویی، طرح پژوهشی، تهران: معاونت پژوهشی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
- کلینی، یعقوب (۱۳۶۵)؛ الکافی، تصحیح علی‌اکبر غفاری صفت، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۸)؛ سنجش نگرش جوانان نسبت به ازدواج و شناخت آثار و پیامدهای این نوع از ازدواج‌ها با تأکید بر ازدواج‌های دانشجویی، تهران: فصلنامه علمی - ترویجی دانشگاه اسلامی، سال سیزدهم، ش ۴۲.
- کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۷)؛ سنجش نگرش جوانان نسبت به ازدواج و شناخت آثار و پیامدهای این نوع از ازدواج‌ها با تأکید بر ازدواج‌های دانشجویی، طرح پژوهشی، تهران، معاونت پژوهشی نهاد

نماینده‌گی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.

- Gibson, Edin and Melanahan Davis (2005).1302"High Hopes but Even Higher Expectations, the Retreat from Marriage Among Low- Income Couples", *Journal of Marriage and Family*.
- Schoen, Robert & Yen-Shin Allis Cheng / (2006). "Partner Choice and the Differential Retreat from Marriage", *Journal of Marriage and Family*.
- Strong, Bryan (2008). *The Marriage and Family Experience*, Thomson Higher Education, 10 Davids Drive, Belmont, C.A 942002-3098 .

